

Powiat Olkuski. Olkusz.

Powiat Olkuski znajduje się w województwie małopolskim.

Jest położony w obrębie trzech krain geograficznych: Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, Wyżyny Śląskiej oraz Wyżyny Miechowskiej.

Do Powiatu Olkuskiego należą następujące jednostki administracyjne: gminy miejskie – Bukowno; gminy miejsko-wiejskie - Olkusz, Wolbrom; gminy wiejskie: Bolesław, Klucze, Trzyciąż; miasta: Bukowno, Olkusz, Wolbrom.

Siedzibą Powiatu Olkuskiego jest miasto Olkusz.

Zaprezentujemy więc miejscowości, należące do Powiatu Olkuskiego.

Zacznijmy od **Olkusza**.

Olkusz leży nad **Rzeką Babą**. Jest nazywany „**Srebrnym Grodem**” ze względu na istniejące tu **górnictwo cynku i ołowiu**.

Jest jednym z najstarszych miast górniczych Małopolski.

Został **lokowany na prawie niemieckim przed 1299 r.**

Dawne nazwy Olkusza, to: Lcuhs, Hilcus, Ilcus, Ilkusz, Olkusz.

Pierwsza wzmianka o tym mieście pochodzi z XI w. w komentarzu do Biblii, który napisał Rabbi Szlomo Ben Ischag – „Rashi” (żył w latach 1040-1105). Niezmiernie interesujące jest to, że ów żydowski uczoney w objaśnieniu dotyczącym pierwszego zdania Księgi Proroka Nahuma (powstałej w VII w. p.n.e), które brzmi: „Wyrok na Niniwę. Księgo widzenia Nahuma z Elkosz” (Na 1,1), podkreślił: „ HA-‘ElQOSI – jest to miasto państwie B’LWWNJ’H, które należy do ziemi Izraela, choć leży poza granicami ziemi Izraela. I wiedz, że są tam rudy złota, srebra (...)”.

Nazwa HA-‘ElQOSI to prawdopodobnie Olkusz, a nazwa B’LWWNJ’H, znaczy Polonia.

Do połowy XIII w. Olkusz znajdował się niedaleko ruin kościółka św. Jana na Starym Olkuszu.

Osadę tę opuszczono, z powodu wyczerpania się rudy galeny albo ze względu na zniszczenia grodziska przez Tatarów w 1241 r.

Prawa miejskie nadano Olkuszowi jeszcze przed 1299 r.

Król Kazimierz Wielki otoczył miasto murami obronnymi, dokonał rozbudowy kościoła św. Andrzeja, włączył Olkusz do Sądu Sześciu Miast (tj. instytucji sadowniczej mieszczaństwa małopolskiego).

Olkusz odwiedzili dostojnicy: w 1363 **król Czech i Cesarz Niemiecki Karol IV Luksemburski**, jadący na ślub z Elżbietą, wnuczką Kazimierza Wielkiego; trzy razy **król Władysław Jagiełło**.

W 1374 r. królowa Węgier a w Polsce regentka, Elżbieta Łokietkówna – siostra Kazimierza Wielkiego, wydała **pierwszą ordynację górniczą**, ze względu na kopalnie kruszców wydobywane w Olkuszu.

Wiek: XV i XVI były niezwykle pomyślne dla rozwoju Olkusza, ze względu na wydobywanie tu metali nieżelaznych: ołowiu i srebra.

Kopalnie olkuskie były jednymi z największych producentów metali nieżelaznych w Europie.

Król Jan Olbracht w 1505 r. wystawił **ustawę dotyczącą olkuskiego górnictwa „Statuta Montana Ilcussiensis”**.

W 1551 r. król Zygmunt August ustanowił nowy statut dla olkuskich kopalń.

W 1579 r. została uruchomiona mennica królewska, która funkcjonowała do końca XVI w. (czasy panowania Stefana Batorego i Zygmunta III Wazy).

Pierwsze olkuskie sztolnie odwadniające zostały zbudowane w połowie XVI w. (do 1455 r. wody kopalniane wydobywano na powierzchnię wiadrami za pomocą kieratów). Były to sztolnie: **Czartoryska** (zbudowana w latach 1549 – 1562), **Czajowska**, **Ostowicka**, **Ponikowska** i **Pilecka tj. Staroolkuska** (początek budowy w 1577 r.). W celu zwiększenia wydobywania kruszców, sztolnie powiększono i z tego powodu stanowiły one niebezpieczeństwo zawalenia murów miejskich czy olkuskich kościołów, w tym kościoła św. Andrzeja Apostoła. Ponadto utrzymanie sztolni było bardzo kosztowne.

Innym niebezpieczeństwem dla Olkusza były **pożary**, m. in. w 1584 r.

Natomiast w czasie tzw. „potopu szwedzkiego” olkuskie kopalnie srebra uległy zalaniu.

W XVIII w. król Stanisław August Poniatowski i Stanisław Staszic planowali odwodnić olkuskie kopalnie i wznowić wydobywanie, ale te plany, wskutek rozbiorów Polski, nie zostały zrealizowane.

Na początku XIX w., Olkusz zaczął się rozwijać pod względem gospodarczym.

W 1814 r. otwarto **nową kopalnię „Józef”** i zaczęto w niej wydobywać **po raz pierwszy w historii Olkusza – rudę cynku**.

W latach 1883-1885 zbudowano **linię kolejową Iwanogrodzko-Dąbrowską**, która przebiegała przez Olkusz.

W 1900 r. rozpoczęła swoją działalność **jedna z trzech pierwszych szkół zawodowych w Królestwie Polskim, a mianowicie Szkoła Rzemieślnicza w Olkuszu**.

Z kolei w 1907 r. ruszyła **fabryka naczyń blaszanych, należąca do Petera Westena**.

W dniu 1 września 1939 r. ppor. Władysław Gnyś strącił nad Żuradą niemieckie samoloty. Było to pierwsze strącenie niemieckich samolotów podczas II wojny światowej.

W czasie II wojny światowej w Olkuszu aktywnie działały **partyzanckie oddziały armii Krajowej**.

W 1941 r. Niemcy utworzyli tu getto żydowskie, które zlikwidowali do połowy 1942 r. – trzy tysiące Żydów wywieźli do niemieckich, hitlerowskich obozów zagłady Auschwitz II – Birkenau.

Olkusz został wyzwolony przez Armię Czerwoną w dniu 20 stycznia 1945 r.

W Olkuszu działały kopalnie: od 1968 r. – kopalnia rud cynku i ołowiu „Olkusz” a od 1974 r. kopalnia „Pomorzany”. Obecna Kopalnia Olkusz – Pomorzany będzie wygaszona pod koniec 2020 r.

Niedaleko od Olkusza znajdują się **ruiny zamku Rabsztyn**, wzniesionego na wzgórzu. Na zamku co roku odbywają się **turnieje rycerskie** i związane z tą imprezą **okolicznościowe festyny**.

Olkusz w oczach pięknieje. Można w nim zwiedzać wiele **atrakcyjnych muzeów**.

W podziemiach olkuskiego, średniowiecznego ratusza, powstaje w ramach projektu „Rewitalizacja kwartału królewskiego w Olkuszu”, multimedialna trasa turystyczna.

Na ukończeniu jest **remont pięknego, klasycystycznego gmachu byłego olkuskiego starostwa i budowa w jego piwnicach podziemnej trasy muzealnej**.

W Olkuszu można podziwiać również **Bazylikę Mniejszą pw. Św. Andrzeja Apostoła z przełomu XIII i XIV w.**, wraz z **siedemnastowiecznymi organami Hansa Hummla i Jerzego Nitrowskiego**.

Inne olkuskie atrakcje to: **kamienica Batorówka** przy olkuskim rynku, **XIX-wieczny dworek Machnickich**, **zrekonstruowana średniowieczna baszta z odcinkiem muru obronnego, skalne ostańce w Olkuszu – Pomorzanach**.

Warto odwiedzić Olkusz i się nim zachwycić.

Źródła:

-Powiat Olkuski, pod red. Olgerda Dziechciarza, Starostwo Powiatowe w Olkuszu, skład i druk Grafpress, Olkusz;

-Powiat Olkuski, [online], [dostęp: 25 maja 2020], Dostępny w Internecie: <
https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_olkuski>;

-Olkusz, [online], [dostęp: 25 maja 2020], Dostępny w Internecie: <
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Olkusz>>;

Oprac. Iwona Rams